

9/4

RADIKALISM för 40 år sedan

"LORDERNAS HUS är inte författningens gårdvar; det är mr Balfours pudel." Orden yttrades av Lloyd George år 1908 och blev den mest berömda frasen under den stora striden kring det engelska överhuset 1906—1911. Roy Jenkins, som skrivit en lika kunnig som rolig skildring av denna strid, har begagnat Lloyd Georges uttryck som titel på sin bok, *Mr Balfour's poodle* (Heinemann, 21 shilling). Sällan får man ett så konkret intryck av politikens omvandling under några få årtionden som i detta tvärsnitt ur engelsk historia. En konflikt, som nu ter sig löjligt obetydlig, skakade Englands författningsspolitik, beskattningsåtgärder, som på oss verkar idylliska, betecknades som konfiskation och socialism, och man förutspådde Englands undergång, därför att några hundra arvtogare av lordtiteln berövades rätten att säga nej till folkmajoriteten och underhuset.

Högerledaren Arthur Balfour avgick från premiärministerposten i december 1905, och liberalen Campbell-Bannerman trädde till, omgiven av en lysande ska-

Högerledaren Balfour vid sin nya bil.

ra yngre politiker: Asquith, Lloyd George, Grey, Haldane, Churchill. Valen i januari 1906 blev ett jordskred, med 377 liberaler, 53 labourrepresentanter (av vilka en del tillhörde liberala partiet) och 83 irländska nationalisterna mot 157 konservativa. Men redan under valstriden uttalade Balfour att "det stora unionistiska (konservativa) partiet skulle, vare sig i regering eller i opposition, behärska detta stora rikets öden". Meningen var tydligen: lordernas hus, med dess överväldigande högermajoritet, skulle stäcka underhusets reformiver. Så blev också fallet. Överhuset tjänstgjorde som "Balfours pudel" så tillvida som det lydigt följde högerledningens anvisningar; i förhållande till den folkvalda kammaren blev pudeln en gårdvar, som effektivt värjde den bestående ordningen, ungefär som första kammaren i Sverige före 1918. Under de följande åren blev en rad radikala regeringsförslag i sociala och ekonomiska frågor och i undervisningsfrågor avslagna eller till oigenkännlighet stympade av lorderna.

År 1909 blev krisen akut. Lloyd George, som var finansminister sedan Asquith efterträtt Campbell-Bannerman som regeringschef, framlade ett budgetförslag som gick ut på ökade skatter i syfte att finansiera ålderdomspensionering och andra sociala

reformer. Som exempel på storleken av de skärpningar som föreslogs kan nämnas att skatten på icke förtjänta inkomster (räntor o. d.) över 2.000 pund (motsvarande 80.000—100.000 kronor i våra dagar) skulle höjas från en shilling till en shilling och två pence per pund, alltså från 5 till bortåt 6 procent, och att en extra skatt av sex pence (2½ procent) skulle läggas på inkomster över 5.000 pund i den mån de översteg 3.000 pund. I det hela skulle skatterna bli ungefär lika höga som den efter beskattningen behållna inkomsten är i nutidens England bland de högre inkomstagarna. Detta förslag väckte den våldsammaste förbittring. Det var fråga om "början till slutet på all äganderätt", sade sir Edward Carson, om en "tyrannisk och socialistisk" åtgärd, förklarade den förutvarande liberala ledaren lord Rosebery. Genom de nya skatterna skulle enligt de ledande finanshusens protestskrivelse "privat företagsamhet och energi avskräckas, och på detta sätt skulle sysselsättningen och lönerna småningom minska". Ett antal hertigar, tillika ägare av storgods, var på grund av en obetydlig skatt på s. k. oförtjänt värdestegring särskilt verkamma, ofta till de mera reflekterade högermännens förskräckelse. Hertigen av Beauffort önskade "se Winston Churchill och Lloyd George mitt bland tjugukoppel rävhundar", och hertigen av Rutland, likaså stor jordägare, kallade liberalerna "piratsluskar". Särskilt talade man om den arbetslöshet som skulle uppstå då de rika blev tvungna att avskeda sina tjänare för att kunna betala de konfiskatoriska skatterna.

Det har ofta påståtts att Lloyd George framlade denna budget för att framkalla en avgörande konflikt mellan husen. Detta är, såsom Jenkins visar, högst osannolikt. Konflikten kom emellertid. Den av underhuset antagna budgeten förkastades av lorderna med 350 röster mot 75; de höga röstsiffrorna visar att ett stort antal "vildmarksbor" (Lloyd Georges beteckning för de många lorder som nästan aldrig besökte huset) infunnit sig. Ett överhusvet i en budgetfråga hade inte förekommit på femtio år, och enligt många uppfattning hade huset överskridit sina befogenheter. Regeringens svar blev en upplösning av underhuset. Vid nyvalen i januari 1910 blev de liberala och de konservativa jämstarka, men det förstnämnda partiet hade fortfarande en dominerande ställning genom de irländska natio-

nalisternas och arbetarpartiets stöd. Det var en självfallen sak att överhuset skulle böja sig i detta nya läge, och Lloyd Georges budget blev omedelbart antagen.

Men nu var liberalerna beslutna att definitivt kväsa överhuset. Detta var från rent partipolitisk synpunkt så mycket nödvändigare som regeringen efter valet var beroende av de irländska nationalisterna; dessa krävde infriandet av det gamla löftet om irländsk självstyrelse, och det var utan vidare klart att lorderna skulle säga nej till ett förslag i den riktningen. Regeringen utformade därför ett lagförslag enligt vilket överhuset skulle bli maktlös i finansfrågor och få ett begränsat veto (på omkring två år) i lagfrågor. Från våren 1910 till sommaren 1911 kom den allt hetsigare debatten att väsentligen kretsa kring detta förslag. Lorderna vägrade till en början att gå med på en begränsning av sin maktställning; de framförde i stället förslag om en reform av överhusets sammansättning — som dock fortfarande skulle få en högermajoritet — och om folkomröstning vid upprepade motsättningar mellan husen i samma fråga. Genom ännu ett nyval till underhuset (december 1910), som gav praktiskt taget oförändrad partiställning, skaffade sig regeringen fullmakt att gå vidare. Redan före valet hade man förmått kungen att samtycka till utnämning av så många nya lorder som kunde behövas för att ändra majoritetsställningen i överhuset. En sådan massutnämning skulle innebära nära nog en fördubbling av pärenas antal, med

Dammak 1-13/4

Lloyd George hemma hos sig.

kanske 500 nya lorder; liberala koryféeer av andra klassen i hela England drömde om en eljest otänkbar upphöjelse. Inför detta hot kapitulerade högern, och dess ledare uppmanade till röstning för regeringsförslaget. Oppositionen var likväl så stark att utgången i det sista var oviss; med 131 röster mot 114 antog lorderna det förslag som för framtiden gjorde dem nära nog maktlösa.

Striden kring denna demokratisering var utomordentligt våldsam. Kungen indrogs i debatten genom löftet om massutnämning av lorder. Regeringen anklagades för revolution, förräderi och tyranni. Vid ett tillfälle skrek ungdomshögern i underhuset — "förrädare", "vem dödade kungen", "amerikanska dollar" (en anspelning på det understöd irländarna fick från sina landsmän i USA) — så att premiärministern inte kunde komma till orda. Liberala aristokrater som Grey och Churchill bojkottades i societeten. Stämningen liknade den som rådde efter borggårdskuppen i Sverige 1914.

Reformen innebar att vad Disraeli kallade Englands gentleman slutligt berövades sina politiska privilegier. Inom några år fann alla vad som skett själv-

klart och naturligt. Tanken att reformera överhusets sammansättning och i samband därmed öka dess makt har knappast på allvar diskuterats. År 1949 begränsades med stöd av 1911 års lag överhusets vetorätt från två till ett år. Socialt har lordernas hus bevarat mycket av sin position; nya lorder utnämns ständigt, och utmärkelsen tycks vara lika efterträd som någonsin.

HERBERT TINGSTEN